

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
 เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๐
รูดงควัตรเครื่องห้ามล้อกิเลส

ความสำคัญของพระปฏิบัติก็คือหลักใจ คำว่าหลักใจก็คือสมาธิเป็นชั้น ๆ ปัญญาเป็นภูมิ ๆ ภายในใจจนถึงอรหัตภูมิ เรียกว่าหลักใจของพระปฏิบัติ ถ้าหลักใจดีแล้ว หลักการปฏิบัติทุกด้านก็ดีไปตามกันเพราะใจเป็นผู้บังคับการ เราจึงเห็นใจเป็นสำคัญ คนที่มีหลักใจกับคนไม่มีหลักใจปฏิบัติจึงผิดกันอยู่มาก การลดหย่อนผ่อนผันตามเหตุการณ์ในบางกาล สถานที่ บุคคล และการเคร่งครัดในเวลาปกติของผู้มีหลักใจ มีเหตุมีผลต่างกับกับคนไม่มีหลักใจ ซึ่งมีแต่ความมุ่มม่นอย่างเดียว ถึงจะเด็ดเดี่ยวอาจหาญก็จริง แต่มันแฝงไปด้วยความผิดพลาด และทิวิมานะไม่สม่ำเสมอเท่าที่ควรกับรูดงควัตรอันเป็นเครื่องชำระกิเลสทิวิมานะที่หมักต้องอยู่ภายใน เพราะธาตุขันธ์ของเรามันเป็นโลกเหมือนโลกทั่วไป จำต้องเกี่ยวข้องกับโลกที่ควรผ่อนผันสั้นยาวแก่บางคน บางสถานที่ บางเวลาอยู่โดยดี แต่เวลาจะควรลดหย่อนผ่อนผันก็ลดหย่อนไม่ได้ กลัวเสียความเคร่งครัดหรือเสียจุดดั่ง แต่เมื่อลดหย่อนลงแล้วก็เคร่งตั้งขึ้นไม่ได้ เพราะมีทิวิแทรกอยู่ทั้งสองด้าน แล้วก็ไม่พ้นการกระเทือนตนและผู้อื่นจนได้ ทั้งเวลาเคร่งครัดและเวลาหย่อนยานไปตามเหตุการณ์

ผู้มีหลักใจเห็นสมควรตามเหตุผลแล้ว เวลาจะลดหย่อนผ่อนผันก็ลดหย่อนผ่อนผันไปตามที่เห็นสมควรแก่กาล สถานที่ บุคคล ซึ่งอาจมีตามคราวตามสมัย พอหมดหน้าที่ความจำเป็นนั้นแล้ว ก็ดีดขึ้นและคงเส้นคงวาตามเดิม โดยไม่ยากแก่การบังคับบัญชา เพราะเหตุผลธรรมภายในใจบังคับภายในตัวอยู่แล้ว จึงไม่ลำบากทั้งเวลาจะลดหย่อนผ่อนผัน และเวลาจะปฏิบัติตามรูดงควัตรอย่างเคร่งครัดที่เคยดำเนินมา

ทั้งนี้เราเคยปฏิบัติมาแล้วในสมัยอยู่กับท่านอาจารย์มั่น ยกตัวอย่างเช่น เราสมาทานรูดงควัตรข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อเพื่อปฏิบัติเป็นวัตร โดยไม่เรียนให้ท่านทราบ แต่ท่านก็ทราบได้ดีปิดไม่อยู่ เพราะความเคารพท่านมากที่จำต้องอนุโลมทั้งที่ขัดใจ(ขัดกิเลสเรา)

ถ้าธรรมดาแล้วจะไม่ยอมลดหย่อนลงเลย....นั่น นี่คือความรู้สึกมันขวางอยู่ในจิตเจ้าของเอง เพราะเจตนาเรามุ่งเด็ดเดี่ยวอย่างนั้นจริง ๆ ไม่ให้มีอะไรมาผ่านเอาให้ทะลุปรุโปร่งไปด้วยความตั้งใจอันนี้

พอไปอยู่กับท่านปีแรกก็เห็นท่านพูดถึงเรื่องรูดงควัตร เพราะท่านเคร่งครัดในรูดงควัตรมากมาตามนิสัย มีการรับอาหารเท่าที่บิณฑบาตได้มาเป็นต้น จากนั้นมาเราก็

สมาทานธุดงค์เป็นประจำในหน้าพรรษา ไม่เคยลดละเลย สมาทานธุดงค์ข้อฉันของที่ได้มาในบาตรเท่านั้น ใครจะเอาอาหารมาใส่บาตรนอกจากอาหารในบาตรของตัวเองแล้ว เป็นไม่รับไม่สนใจ ตั้งแต่บัดนั้นมาเรื่อยไม่เคยลดละ คนเดียวเราก็ทำของเราไม่ให้ขาด เมื่อถึงพรรษาเข้ามาแล้ว เราต้องสมาทานธุดงค์ข้อนี้เป็นหลักเกณฑ์ในจิตใจไม่ให้ขาด แม้แต่ปีเดียว

ปีจำพรรษาบ้านนามน ท่านหุติตาตีท่านฉลาด จอมปราชญ์ในสมัยปัจจุบันใครจะเก่งไปกว่าท่านอาจารย์มันเล่า การสมาทานธุดงค์ท่านก็รู้ว่าเราไม่รับอาหารที่ตามมาทีหลัง แต่บทเวลาท่านจะใส่บาตรเรา ท่านก็พูดเป็นเชิงว่า ขอใส่บาตรหน่อยท่านมหา นี่เป็นสมณบริโศก ท่านว่าอย่างนั้น นี่เป็นเครื่องบริโศกของสมณะขอนิมนต์รับเถอะ ก็หมายความว่าท่านเป็นผู้ใส่เองนั่นแล

บางครั้งก็มีคณะศรัทธาทางจังหวัดหนองคายบ้าง และที่สกลนครบ้าง ที่อื่น ๆ บ้างไปใส่บาตรท่านและพระในวัดบ้านนามน อ.เมือง จ.สกลนคร นาน ๆ มีไปทีหนึ่ง เพราะแต่ก่อนรถราไม่มี ต้องเดินด้วยเท้า แต่เขาไปด้วยเกวียน จ้างล้อจ้างเกวียนไป เขาไปพักเพียงคืนสองคืนและไม่ได้พักอยู่ในวัดกับพระท่าน พากันไปพักอยู่กับกระท่อมนาของโยมแพง ตอนเช้าทำอาหารบิณฑบาต เสร็จแล้วก็มาถวายพระในวัดนั้น เขาไม่ได้ไปตักใส่บาตรนอกวัด เราก็ไม่กล้ารับกลัวธุดงค์ขาด เดินผ่านหนีมาเลย สำหรับท่านก็รับให้เพราะสงสารเขาเท่าที่สังเกตดู

อาหารก็เหลือจากใส่บาตรมากมาย นำขึ้นมาบนศาลาอย่างนั้นแล เป็นหมกเป็นห่อและผลไม้ต่าง ๆ นะ เราก็ไม่รับ ส่งไปไหนก็หายเจียบ ๆ ไม่มีใครรับ จะมีรับบ้างก็เพียงองค์สององค์ ผิดสังเกตศรัทธาเขาไม่น้อย ส่วนเราไม่กล้ารับเพราะกลัวธุดงค์ข้อนี้ขาด หลายวันต่อมาท่านก็ขอใส่บาตรเรา โดยบอกว่าเป็นสมณบริโศก ขอใส่บาตรหน่อย แล้วท่านก็ใส่บาตรเรา ท่านใส่เองนะ ถ้าธรรมดาแล้ว โธ..ใครจะมาใส่เราได้วะ สำหรับเราเองกลัวธุดงค์จะขาด หรืออย่างน้อยไม่สมบูรณ์ ความจริงท่านคงเห็นว่านี่มันเป็นทิวักอยู่อยู่กับธุดงค์ที่ตนสมาทานนั้น ท่านจึงช่วยตัดเสียบ้างเพื่อให้เป็นข้อคิดหลายแง่หลาย तरह ไม่เป็นลักษณะเถรตรงไปถ่ายเดียว ท่านจึงหาอุบายต่าง ๆ สอนเราทั้งทางอ้อมและทางตรง

เฉพาะเราเถรตรง มีความคิดความมุ่งหมายอย่างนั้น จึงไม่ยอมให้ใครมาใส่บาตร อันเป็นการทำลายธุดงค์เราได้เลย นอกจากท่านอาจารย์มันผู้ที่เราเคารพเลื่อมใสเต็มหัวใจเท่านั้น จึงยอมลงและยอมให้ใส่บาตรตามกาลอันควรของท่านเอง เราเองมีความหนักแน่นในใจว่า จะไม่ยอมให้ธุดงค์นี้บกพร่องแม้ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ระแคะระคายภายในใจ ต้องสมบูรณ์ทั้งธุดงค์ที่เราได้ทำลงไปและจิตใจที่มุ่งมั่นอยู่แล้ว แต่

เพราะความเคารพเลื่อมใสท่านความรักท่านทั้ง ๆ ที่ไม่สบายใจก็ยอมรับ นี่แหละที่หลักใจกับหลักปฏิบัติ

ก็ยอมรับว่าถูกในความจริงจังที่ปฏิบัตินี้ แต่มันก็ไม่ถูกสำหรับธรรมที่สูงและละเอียดกว่านั้น เล็งดูเราเล็งดูท่าน มองเราและมองท่านนั้นผิดกันอยู่มาก อย่างท่านอาจารย์มั่นท่านมองอะไร ท่านมองตลอดทั่วถึงและพอเหมาะพอสมทุกอย่างภายในใจ ไม่เหมือนพวกเราที่มองหน้าเดียวแง่เดียวแบบโง่ ๆ ไม่มองด้วยปัญญาเหมือนท่าน เราจึงยอมรับตรงนั้น นี่พูดการปฏิบัติธรรมอยู่บ้านนามนกับท่านอาจารย์มั่น

ที่นี้พูดถึงบ้านหนองผือมาใน เวลามายู่บ้านหนองผือ เราก็สมาทานธุดงค์วัตร อย่างนั้นอีก อยู่ที่ไหนก็ตามเรื่องธุดงค์วัตรนี้ เราจะต้องเอาหัวชนอย่างไม่ถอยเลย ยืนกระต่ายขาเดียวไม่ยอมให้ขาดได้เลย บิณฑบาตมาแล้วก็รับจัดปั๊บปั๊บ จะเอาอะไรก็เอาเสียนิด ๆ หน่อย ๆ เพราะการฉันไม่เคยฉันให้อิ่มในพรรษา ไม่เคยให้อิ่มเลย โดยกำหนดให้ตัวเองว่าเอาเพียงเท่านั้น ๆ สัก ๖๐% หรือ ๗๐% เช่น ร้อยเปอร์เซ็นต์ เราหักไว้เสีย ๓๐% หรือ ๔๐% ซึ่งคิดว่าพอดี เพราะอยู่กับหมู่เพื่อนหลายองค์ด้วยกัน ถ้าจะอดก็ไม่สะดวก เพราะการงานในวงหมู่คณะเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอ เรายังเหมือนเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่งอย่างลับ ๆ ทั้งที่ไม่แสดงตัว ทั้งนี้เกี่ยวกับการคอยสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่คณะภายในวัด พรรษาก็ไม่มาก สิบกว่าพรรษาเท่านั้นแหละ แต่รู้สึกที่ท่านอาจารย์ใหญ่ท่านเมตตาไว้อย่างใจในการช่วยดูแลพระเณรอย่างลับ ๆ เช่นกัน

เวลาเข้าพรรษาก็ต่างองค์ต่างสมาทานธุดงค์กันทั้งวัด ครั้นสมาทานแล้วไม่กี่วัน มันก็ลุ่มไป ๆ นี่ก็สื่อแสดงให้เห็นความจริงจังหรือความลุ่มเหลวของหมู่คณะ ก็ยิ่งทำให้เรามีความระมัดระวังและระมัดระวังในหน้าที่และธุดงค์ของเรามากขึ้น เมื่อได้เห็นอาการของหมู่เพื่อนเป็นอย่างนี้ ทำให้เกิดความอดทนระอาใจไปหลายแห่งหลายทางเกี่ยวกับหมู่คณะ จิตใจยิ่งฟิตตัวเอง ปลุกใจตัวเองให้แข็งขัน และย้อนมาถามตัวเองบ้าง ว่าเราจะไม่ลุ่มไม่เหลวไปละหรือเมื่อเหตุการณ์รอบข้างเป็นไปอย่างนี้ ก็ได้รับคำตอบอย่างมั่นใจว่า จะเอาอะไรมาให้ลุ่มให้เหลวไหลละ ก็ตัวใครตัวเรานี่ ประกอบกับนิสัยเราเป็นอย่างนี้มาตั้งเดิมอยู่แล้ว ทำอะไรต้องจริงทั้งนั้น ถ้าลงได้ทำแล้วต้องจริง ทำเล่นไม่เป็น เรายังจะลุ่มไม่ได้ นอกจากตายเสียเท่านั้นก็สุดวิสัย ใครจะมาใส่บาตรเราไม่ได้เป็นอันขาด ฟังชื่อว่า "เป็นอันขาด" ความรู้สึกเป็นอย่างนี้ในเวลานั้น

ฉะนั้นความเปลี่ยนแปลงของหมู่เพื่อน จึงเป็นราวกับแสดงธรรมเทศนาแก่กัน ทำให้เราฟังอย่างถึงใจ จำไม่ลืมจนบัดนี้ พอบิณฑบาตกลับมาแล้วมีอะไรก็รับจัด ๆ ใส่บาตรเสร็จ แล้วก็รีบไปจัดอาหารเพื่อใส่บาตรท่านอาจารย์ ห่อนั้นหรือห่อนี้ที่เห็นว่าเคยถูกกับธาตุขันธ์ท่าน เรารู้และเข้าใจก็รับจัด ๆ อันไหนควรแยกออก อันไหนควรใส่

ก็จัด ๆ เสร็จแล้วถึงจะมาที่นั่งของตน ตาคอยดู หูคอยสังเกต ฟังท่านจะว่าอะไรบ้าง ขณะก่อนลงมือฉัน

บาตรเราพอจัดเสร็จแล้วก็เอาตั้งไว้ลับ ๆ ทางด้านหลัง ช่างฝาติดกับต้นเสาเอาฝาปิดไว้อย่างดีด้วย เอาผ้าอาบน้ำปิดอีกชั้นหนึ่งด้วย เพื่อไม่ให้ใครไปยุ่งไปใส่บาตรเราเวลานั้นใครจะมาใส่บาตรเราไม่ได้ กำชับกำชาไว้อย่างเด็ดขาด แต่เวลาท่านจะใส่บาตรเราท่านก็มีอุบายของท่าน เวลาเราจัดอะไรของท่านเสร็จเรียบร้อยแล้วมานั่งประจำที่ ให้พรเสร็จ ตอนทำความสงบพิจารณาปัจจุขณะนั้นแล ท่านจะเอาตอนเริ่มจะฉัน ท่านเตรียมของใส่บาตรไว้แต่เมื่อไรก็ไม่รู้แหละ แต่ท่านไม่ใส่ข้า ๆ ซาก ๆ นี้ ท่านก็รู้เหมือนกันท่านเห็นใจเรา บทเวลาท่านจะใส่ท่านพูดว่า ท่านมหาขอใส่บาตรหน่อย ๆ ศรัทธามาสาย ๆ ท่านว่าอย่างนั้น พอว่าอย่างนั้นมือท่านถึงบาตรเราเลยนะ ตอนเราเอาบาตรมาวางข้างหน้าแล้ว กำลังพิจารณาอาหารนี้แหละ เราเองก็ไม่ทราบจะทำอย่างไร เพราะความเคารพ จำต้องปล่อยตามความเมตตาของท่าน เราให้ใส่เฉพาะท่านเท่านั้น นาน ๆ ท่านจะใส่ทีหนึ่ง ในพรรษาหนึ่ง ๆ จะมีเพียง ๓ ครั้งหรือ ๔ ครั้งเป็นอย่างมาก ท่านไม่ใส่ข้า ๆ ซาก ๆ เพราะท่านฉลาดมาก คำว่ามัชฌิมาในทุกด้านจึงยกให้ท่านโดยหาที่ต้องดิไม่ได้

นี่เรารักษาของเรอย่างนั้นเรื่อยมาจนกระทั่งบัดนี้ ส่วนพระเณรไม่ได้เรื่องล้มเหลวไปหมด จึงทำให้คิด คิดอยู่ไม่หยุดเกี่ยวกับหมู่คณะ เอ...จิตใจมันเป็นยังงัยพระเรานี้ จึงหาหลักเกณฑ์ไม่ได้ ล้มเหลว ๆ ไปอย่างนั้น จะเอาอะไรเป็นหลักอันมั่นคงในอนาคต เมื่อปัจจุบันเป็นความล้มเหลวอยู่แล้ว ทำให้คิดเรื่องเหล่านี้ภายในใจอยู่ไม่หยุด จนถึงหมู่คณะในปัจจุบันที่อยู่กับเราเวลานี้

ฉะนั้นหลักปฏิบัติถูกต้องควรจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก การฉันในบาตร คนจำนวนมากตลอดถึงพระเรายังไม่เห็นคุณค่าของการฉันในบาตร นอกจากไม่เห็นคุณค่าถูกต้องข้อนี้แล้ว ยังอาจเห็นไปว่าไม่เหมาะไม่สวยงาม ทั้งในส่วนเฉพาะและสังคมทั่วไป เนื่องจากอาหารต้องรวมกันทั้งคาวทั้งหวานในบาตรใบเดียว และยังอาจเห็นเป็นของน่าเกลียดสกปรกมูมมามไปก็ได้ ซึ่งเป็นความคิดเห็นของกิเลสปล้ำธรรมของจริง รุ่งงค์ทั้ง ๑๓ นี้ผู้จะเห็นคุณค่ามีน้อย ทั้ง ๆ ที่รุ่งงค์ทั้ง ๑๓ ข้อเป็นเครื่องชำระกิเลสของพระเราทั้งนั้นนั่นเอง นี่แลชั้นชื่อว่ากิเลสกับธรรม ย่อมเป็นเกลียวและลบล้างกันเสมอแต่ไหนแต่ไรมา ผู้จะพลีชีพพลีดวงใจเพื่อบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ปฏิบัติตามธรรมที่ทรงสอนไว้ ส่วนผู้จะพลีชาติพลีดวงใจเพื่อบูชากิเลสวัฏฏ์ ก็ปฏิบัติตามความเห็นของกิเลส นี่พวกเราจะบูชาใครเวลานี้ รับผิดชอบและตัดสินใจอย่าเนิ่นนาน เดียวกิเลสเอาขึ้น

เขียงจะว่าไม่บอก ธรรมท่านบอกสอนไว้แล้วรีบก้าวเดิน อย่ามัวกลัวไม่ทันสมัยจะก้าว
ไม่ออก

ปัสกุลจีวร การถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ก็เพื่อตัดความมีราคำราคาโอ้อ่าชะล่าใจ
ความฟุ้งเพื่อเห่อเหิม ความสวยงามแบบส่งเสริมกิเลสและเหยียบย่ำธรรม ไม่ให้
พระพุทธรูปภายในใจของนักปฏิบัติผู้กำจัดกิเลสเพื่อส่งเสริมธรรม บำรุงใจให้สว่าง
เครื่องบริโภคใช้สอยที่ได้จากบังสุกุลมาใช้ ย่อมฆ่ากิเลสตัวโลภโลเล ตัวฟุ้งเพื่อเห่อเหิม
ตัวรักสวยรักงาม ตัวเหยอเหยอเหยอออกได้เป็นอย่างดี ปราชญ์ท่านจึงชมเชยและปฏิบัติ
กันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ให้พวกเราพอได้เห็นร่องรอยของท่านที่ฆ่ากิเลสด้วยวิธีนี้ไว้
เป็นขวัญตาขวัญใจ ไม่ตายเปล่าในชีวิตนักบวช

การบิณฑบาตเป็นวัตร ก็ให้ทำหน้าที่ของตนตาม ปิณฑุยาโลปโภชนา ซึ่งพระ
องค์ประธานให้ตั้งแต่วันบวช อย่าขี้เกียจขี้คร้าน อย่าลืมหิวเพราะมือตืเรกลามากน้อย
ใคร ๆ จะมาถวายก็ตาม พึงเห็นว่าเป็นของพิเศษหรือเป็นของเหลือเฟือ ไม่เป็นของจำ
เป็นยิ่งกว่าที่เราบิณฑบาตมาได้ด้วยปัสแห่งของเรา ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระ เป็นงาน
ของพระซึ่งทำงานของตนโดยถูกต้อง ได้มาโดยเหมาะสมจริง ๆ สมกับปิณฑุยาโลป
โภชนา ในอนุศาสน์ที่ท่านสอนไว้ เนาะฟังซิ...นี่เหมาะสม ท่านจึงสอนให้บิณฑบาต ซึ่ง
เป็นงานที่บริสุทธิ์อันดับหนึ่งของพระ

พระพุทธเจ้าก็ทรงบิณฑบาตตลอด จะทรงพักบ้างก็เวลาไปอยู่ในสถานที่ไม่
เหมาะสมที่จะควรบิณฑบาตได้ เช่นทรงไปอยู่ในป่าเลไลยก์กับช้าง ช้างอุปถัมภ์
อุปฐากดูแลท่าน เพราะไม่มีบ้านผู้บ้านคน มีงดเว้นบ้างเฉพาะเท่านั้น **ปุพฺพญะปิณฑุ**
ปาตณฺจ ในพุทธกิจห้า ตอนเช้าเสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์โลกนั้นฟังซิ สายแฉะ
ธมฺมเทศน์ ตอนบ่ายสี่โมงก็ประทานพระโอวาทแก่พุทธบริษัทฝ่ายฆราวาส นับแต่พระ
ราชามหากษัตริย์ เสนาบดี เศรษฐี กุฎุมพี พ่อค้า ตลอดถึงประชาชนธรรมดาทั่วไป

ปโทเส ภิกขุโรวาท มีดไปแล้วประทานพระโอวาทแก่พระสงฆ์ นี่เป็นข้อที่สอง
ของพุทธกิจ เรียกว่างานของพระพุทธเจ้า

อหฺมรตฺเต เทวปญฺหาค พอหูกท่มล่วงไปแล้วแก้ปัญหาเทวดาและแสดงธรรม
โปรดพวกเทพชั้นต่าง ๆ นับแต่ภูมิต่ำขึ้นไปจนถึงภูมิสูง นี่เป็นข้อสาม

ภพฺพาภพฺเพ วิโลกน ตั้งแต่ปัจฉิมยามไปแล้ว ทรงเล็งญาณดูสัตว์โลกผู้ใดจะ
ข้องตาข่ายคือ พระญาณของพระองค์ ซึ่งควรจะเสด็จไปโปรดก่อน ว่าผู้นั้นมีนิสัยและ
จะมีอันตรายแก่ชีวิตอย่างรวดเร็ว ซึ่งไม่อาจจะรออยู่ได้นาน ควรจะไปโปรดคนนั้นก่อน
ก็เสด็จไปก่อน นี่เป็นข้อที่สี่

ปุพฺพณฺเฑห ปิณฺฑปาตณฺจ พอรุ่งเช้าก็เสด็จออกบิณฑบาตมาเสวยเป็นประจำ นี่เรียกว่าพุทฺธกิจห้าของพระองค์ ปกติไม่ทรงลดละ จะลดละบ้างก็เป็นกรณีพิเศษในบางข้อ เช่น ปุพฺพณฺเฑห ปิณฺฑปาตณฺจ เวลาประทับอยู่ในป่าเลไลยก์เสด็จบิณฑบาตไม่ได้ก็ทรงงด นอกนั้นทรงถือเป็นความจำเป็นในการบิณฑบาต จึงต้องสอนพระให้ถือว่าการบิณฑบาตมาฉันนั้นเป็นงานที่ชอบ เป็นงานที่เหมาะสมอย่างยิ่ง สำหรับพระไม่มีงานใดในการแสวงหาเลี้ยงชีพเหมาะสมยิ่งกว่างานบิณฑบาต ใคร ๆ จะมีศรัทธามาถวายมากน้อยให้ถือเป็นอติเรกลาก สิ่งเหลือเพื่อไปเสีย ไม่ถือเป็นความจำเป็นยิ่งกว่าอาหารที่ได้มาในบาตร เพื่อกันความลืมหืมตัวมั่วสุมกับสิ่งเหล่านั้น

ท่านสอนพระไม่ให้ลืมหืมตัว ไม่ให้ขี้เกียจ เพราะกิเลสตัวขี้เกียจมันสำคัญ ตัวลืมหืมตัวนี้ก็เลวไม่ย่อย เพราะคนเราชอบเย่อหยิ่งเวลามีคนนับถือมาก ๆ ยังมีคนชั้นสูงนับถือมากมีบริษัทบริวารมากยิ่งขึ้น ผิงผาย ลวดลายไม่มีก็เสมือนจะเต็มลวดลายขึ้นเป็นพญาราชสีห์อวดศักดิ์ดาญภาพโน่นแน่ มันของเล่นเมื่อไร กิเลสของพระนะ ท่านจึงสอนให้ปราบกิเลสตัวน่าเกลียดในสังคมชาวพุทธชาวพระเราไม่ให้ลืมหืมตัว ใครจะมานับถือมากน้อยก็เป็นเรื่องของเขา เรื่องของเราอย่าลืมหืมหน้าของเรา อย่าลืมหืมเรื่องของเราเป็นเรื่องของพระ ความลืมหืมตัวไม่ใช่เรื่องของเรา แม้แต่ฆราวาสผู้มีสติเขายังไม่ลืมหืมตัว การวางตัวของเขาสมาเสมอ เราเป็นพระและพระปฏิบัติด้วยแล้วก็ยิ่งละเอียดเข้าไปอีก ความมีสติระลึกอยู่กับตัว ปัญญาสอดส่องเหตุการณ์ที่มาเกี่ยวข้องกับตัวอยู่เสมอ ไม่ให้ผล่อและหลวมตัวไปกับสิ่งนั้น ๆ นั่นคืองานของพระ นั่นคือลวดลายของพระผู้เห็นภัยในสิ่งที่ภัย

พระผู้ออกจากศากยสกุล คือตระกูลของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงเฉลียวฉลาดแหลมคมยิ่งกว่าใคร ๆ ในไตรโลกธาตุ เหตุใดจึงต้องมาเฝ้าต่อโลกามิสซึ่งมีเต็มแผ่นดิน ไม่ใช่ของหายากเหมือนธรรมเลย การลืมหืมเนื้อลืมหืมตัวของพระองค์เพราะอติเรกลาก หรือความนับถือของประชาชน เป็นเกียรติยศอันชอบธรรมและน่าภูมิใจของพระศากยบุตรดีแล้วหรือ นอกจากจะเห็นธรรมอันประเสริฐว่าเป็นของต่ำกว่าสิ่งเหล่านั้นเท่านั้น พระเราจึงจะไม่คิดไม่สำนึกตัวกลัวภัยตามร่องรอยศาสดา

สกุการโ ปุริสํ หนฺติ ปลาตายเพราะเหยื่อล่อ พระเราไม่ตายเพราะสิ่งเหล่านี้จะตายเพราะอะไร จงพากันพิจารณาให้ดี ว่าธรรมเหล่านี้ท่านสอนปลาตัวโง่ หรือท่านสอนพระเราผู้กำลังขยับตัวเข้าหาเบ็ดอยู่เวลานี้ จงทราบว่ายากภายนอกนั้นเป็นเหยื่อ แต่ภายในเหยื่อเข้าไปนั้นคือเบ็ดนะ ถ้าไม่อยากฉิบหายลุ่มจมจงระวังอย่างจับเบ็ด

การฉันในบาตรนี้เป็นกิจสำคัญอยู่มาก แต่เราไม่เห็นความสำคัญของการฉันในบาตร ธรรมดาพระผู้บวชมาในศาสนาแล้ว ไม่มีภาชนะใดที่เหมาะสมยิ่งกว่าบาตร

สำหรับใส่อาหาร จะเป็นถ้วยชามนามกระโรก็แล้วแต่เถอะ เป็นภาชนะทองคำมาก็ไม่เหมาะสมยิ่งกว่าบาตร บาตรนี้เท่านั้นเป็นภาชนะอันเหมาะสมสำหรับขบฉันของพระ ไม่มีอันใดที่จะควรยิ่งกว่านี้ เหมาะสมยิ่งกว่านี้ ดียิ่งกว่านี้ มีบาตรใบเดียวเท่านั้น มีอะไรก็รวมลงที่นั่น พระพุทธเจ้าก็ทรงดำเนินเป็นตัวอย่างอันแนบแน่นมาก่อนแล้ว

หรือว่าอาหารที่รวมลงไปแล้วจะทำให้ท้องเสีย ดังที่ส่วนมากกว่ากันซึ่งเคยได้ยินมาแล้ว ถ้าเช่นนั้นเวลารวมลงในท้องแล้ว มันไม่ทำให้ท้องเสียหรือ ท้องมีพุงอะไรบ้าง มีก็พุงมีก็ไส้ มีก็ภาชนะสำหรับใส่อาหาร แยกประเภทต่าง ๆ นี้หวานนี้คาว นี้แกงเผ็ด นี้แกงร้อน...มีไหม ภาชนะอะไรต่าง ๆ ที่จะไว้อาหารต่างประเภทเป็นแผนก ๆ เพื่อกันท้องเสียจะมีไหม เรามาเห็นกันแต่รวมในบาตรว่าท้องจะเสีย ส่วนรวมในท้องไม่เห็นว่าจะท้องมันจะเสีย ความคิดกลัวท้องเสียเป็นต้นนั้น คือความคิดเพื่อส่งเสริมล้น ส่งเสริมพุง ไม่ใช่ความคิดที่ส่งเสริมใจส่งเสริมธรรมด้วยข้อปฏิบัติต่าง ๆ

ถ้าสิ่งที่เป็นพิษมีอยู่ในอาหารนั้นแล้ว จะรวมหรือไม่รวม เมื่อนั้นลงไปรับประทานลงไปท้อง มันก็ทำให้ท้องเสียได้ โดยไม่เกี่ยวกับเรื่องอาหารรวมหรือไม่รวมเลย เพราะความเป็นพิษนั้นอยู่กับสิ่งที่พิษต่างหาก ไม่ใช่อยู่กับความรวม เวลาฉันลงไปมันก็เป็นพิษ ถ้าอาหารไม่เป็นพิษแล้ว รวมกันก็ไม่เป็นพิษ จะเอาอะไรมาเป็นพิษ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นคุณ ไม่มีโทษไม่มีพิษภัยเจือปนอยู่ในนั้นเลย รวมลงในบาตรก็เป็นอาหาร ฉันลงไปท้องก็เป็นประโยชน์แก่ธาตุชั้น

ฉะนั้นเราซึ่งเป็นนักบวชและนักปฏิบัติ จงสังเกตข้อแตกต่างระหว่างธรรมกับอธรรมที่คอยลบล้างกันอยู่เสมอ ดังฉันในบาตรท้องเสีย ฉันนอกบาตรท้องดี ก็เลสอ้วนพี แต่ธรรมหมอบเผยอไม่ขึ้นเพราะถูกอธรรมเหยียบ ๆ ในทำนองนี้ หลายนานหลายทางไม่มีประมาณเรื่อยมา

ความจริงในขณะที่อาหารรวมในบาตรก็เป็นเทศนาได้อย่างดี ก่อนฉันก็พิจารณาในขณะที่ฉันก็กำหนดพิจารณาปัจจุเวกขณะ โดยความเป็นต่าง ๆ แห่งอาหาร ย่อมได้อุปายแปลก ๆ ขึ้นมาจากอาหารผสมนั้น เพราะเราไม่ได้ฉันเพื่อความรื่นเริงบันเทิง ไม่ได้ฉันเพื่อความสวยงาม เพื่อความพุงเพื่อห่อเหิม เพื่อความคึกคะนองอะไร ฉันพอยังอัตภาพให้เป็นไป เพื่อได้ประพฤติพรหมจรรย์ ชำระกิเลสอาสวะซึ่งเป็นตัวพิษรกรุงรัง ผิงจมล็กอยู่ภายในใจนี้ให้เตียนโล่งออกจากใจ ด้วยการพิจารณาโดยแยบคาย ซึ่งอาศัยธุดงค์วัตรเหล่านี้เป็นเครื่องมือต่างหาก

การห้ามอาหารตามมานั้น ก็เพื่อกันความโลภและความลุ่มตัวอีกเหมือนกัน อาหารมีมาก อาหารเหลือเพื่อ ความโลภนะมันไม่มีเมื่องพอ อันนั้นก็ดีอันนี้ก็ดี อาหารมากเท่าไรปากยิ่งกว้าง ลิ่นยิ่งยาว ท้องยิ่งโต แขงหน้าธรรมไม่มีถอย อันนั้นหวานอันนี้

หอมอันนี้มัน และดีไปเรื่อย ๆ ไม่มีเบรกคือสติ ห้ามล้อไว้บ้างเลย ความจริงคำว่าดีนั้น เป็นเรื่องของกิเลสเสกสรรปั้นยอขึ้นลบล้าง อธิปไตยธรรม สันโดษธรรมของนักปฏิบัติโดยเจ้าตัวไม่รู้ จึงมักมัวเพลินไปกับเพลงกล่อมของมันจากคำว่าดีตามกิเลส

ส่วนธรรมจะดีหรือไม่ดีเป็นอีกแง่หนึ่ง หวานก็รู้ หอมก็รู้ มันก็รู้ จิตจะติตรัสก็ให้รู้ให้ระวัง และหักห้ามกิเลสตัวยากได้มาก ฉันทมาก ส่วนธรรมให้เอาแต่พอดี หรือเอาแต่น้อยเหมาะกับธรรม และฉันทแต่พอดีกับธาตุหรือฉันทแต่น้อย ไมโลภในอาหารปัจจัย บริโภคใช้สอย พอครองตัวไปได้ ไม่อึดอาดเนือยนายหมายแต่ที่หลับที่นอน ยิ่งกว่าหมายความพากเพียรเพื่อละกิเลส

พระเราเมื่อฉันทมาก ๆ เพราะอดิเรกลามมาก ๆ ทำให้ธาตุชั้นธัมมีกำลังมากขึ้น แต่จิตใจลึมนื้อลึมนัวชี่เกียจภาวณา ไม่เป็นทำเป็นทางอะไรเลย มีแต่อาหารพอกพูน ธาตุชั้นธัมสกกาย ไม่ได้พอกพูนจิตใจด้วยอรรถด้วยธรรม ใจหากเคยมีธรรมมาบ้างก็ นับวันเหี่ยวแห้งแพลงไป ถ้ายังไม่มีธรรมเช่นสมาธิธรรมเป็นต้นก็ยิ่งไปใหญ่ ไม่มีจุดมีหมายเอาเลย ธุดงค์จึงต้องห้ามความโลภในอาหาร เพื่อให้ใจมีทางเดินโดยอรรถด้วยธรรม กิเลสจะได้ไม่ต้องพอกพูนมากมาย กายจะได้เบา ใจจะได้สงบเบาในเวลา ประกอบความเพียร และสงบได้ง่ายกว่าเวลาที่พุงกำลังบรรจุอาหารเสียเต็มปี่ นี่มันนำ อับอายขายหน้าพระกรรมฐานจะตายไปที่เอาท้องมาอวดโลก แทนที่จะนำธรรมมาอวดเขา

การอยู่ป่ากับอยู่บ้านผิดกันอย่างไร นี่ต้องต่างกัน ท่านจึงสอนให้อยู่ป่า และการอยู่ป่าธรรมดา กับอยู่ป่าเปลี่ยว ความรู้สึกของผู้ผู้นั้นจะเป็นอย่างไรบ้าง ถ้าผู้มุ่งอรรถมุ่งธรรมอยู่แล้ว การอยู่ในป่าและป่าเปลี่ยวมีความรู้สึกผิดกันอยู่มาก ตลอดถึงความพากเพียรเพื่อความสงบทางใจ ใจสงบได้ง่ายเพราะความไม่ประมาท ความระมัดระวังตน ความมีสติอยู่ในสถานที่ใดก็เป็นความเพียร กิเลสกลัวคนผู้มีสติ คนระมัดระวังตัว อยู่เสมอ แต่กิเลสไม่กลัวคนที่ประมาท พระพุทธเจ้าเปิดช่องเปิดทางด้วยธุดงค์วัตร เพื่อต่อสู้เอาชนะชนะกับกิเลสให้ ซึ่งเป็นทางที่จะระงับดับกิเลสเท่านั้น ไม่ใช่เปิดทางให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายจิตใจเราด้วยธุดงค์เหล่านี้

ธุดงค์เหล่านี้เป็นเครื่องปราบปรามกิเลสสำหรับผู้ปฏิบัติดำเนินตามทั้งนั้น เช่น เทียวอยู่รุกขมูลร่มไม้ ตามป่าตามเขาอันเป็นที่เหมาะสม พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายอุบัติขึ้นด้วยความบริสุทธิ์จากสิ่งนี้ทั้งนั้น เราผู้ปฏิบัติจึงควรคำนึง อย่าลึมนื้อลึมนัว ตัว อะไรจะมีมากน้อยอย่าลึมนื้อลึมนัวตัวกับสิ่งเหล่านั้น ไม่ใช่ทางพระผู้ตามรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าและสาวกท่าน

มีคนนับถือมากน้อยนั้นเป็นเรื่องของเขา ผู้ปฏิบัติธรรมควรระวังเพราะเป็น กังวลุ่นวาย ไม่สะดวกแก่ความเพียร ไม่ควรยุ่งกับอะไร นอกจากธรรมกับใจสัมผัส สัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาเท่านั้นเป็นความเหมาะสม ถ้าจิตกลายเป็นโลกสงสาร มันจะ เลยโลกไปจนหาเขตหาแดน หากกำหนดกฎเกณฑ์ไม่ได้ มีคนนับถือมากเท่าไร ใจพระ ใจคนมีกิเลสคอยรับกันอยู่แล้ว มันก็ยิ่งฟุ้งเพื่อเห่อเหิม ลืมเนื้อลืมตัว เผยเอ่ยอหยังยิ่ง กว่าน้ำล้นฝั่งนั้นแล เพราะมันเป็นเรื่องของกิเลสไม่ใช่เรื่องของธรรม เรื่องของธรรม ต้องสม่ำเสมอ ต้องมีสติไม่ลืมตัวอยู่เสมอ ท่านผู้ปฏิบัติยกตนพันทุกซ์มาแล้วท่าน ดำเนินดังที่กล่าวมานี้แล ผู้ต้องการพันทุกซ์อย่างท่านก็ต้องปฏิบัติแบบท่าน หรือแบบ ศิษย์มีครู ไม่ใช่จะปฏิบัติแบบถูกลูก อวดตนว่าเก่งไม่ยอมฟังเสียงใคร นั่นคือการ ปฏิบัติเพื่อขึ้นเขียง เพื่อหอมกระเทียม ไม่ใช่เพื่อมรรคผลนิพพาน

เรื่องเหล่านี้เราเคยมีความรู้สึกตั้งแต่เป็นพระหนุ่มน้อย จึงยึดมาเป็นคติได้อย่าง ดี เราเคยเห็นคนมานับถือครูบาอาจารย์ มันรู้สึกอะไร ๆ ในจิตใจพิกล เป็นความรู้สึก อยากรจะให้เขามีความเคารพนับถือตนอย่างนั้น นี่มันมีขึ้นภายในใจ แต่ตอนนั้นมันมี ความรู้อย่างนั้น และรู้ว่าจิตเราหยาบมีความปรารถนาลามกขึ้นมา เป็นแต่ไม่ส่งเสริม คอยสกัดเอาไว้และรู้โทษของตัวอยู่เสมอ

เวลามาปฏิบัติเข้าจริง ๆ แล้วยังรู้ชัดว่านั่นเป็นความผิด ความคิดเช่นนั้นไม่ใช่ ความถูกต้องเลย นั่นคือความคิดอื้ออ่ากับวัว นำตัวเข้าไปเทียบกับท่านโดยมิใช่ฐานะ ฐานะของท่านเป็นขนาดครูอาจารย์ ฐานะของเราเท่ากับอื้ออ่าที่นอนจมอยู่ใต้ดิน จะนำ ตัวเข้าไปเทียบกับวัวได้อย่างไร ถ้าไม่ยกท้องแตกตายเหมือนอื้ออ่ากับวัวในนิทาน อีสป นิทานนี้จึงเป็นคติได้ดีมากสำหรับพระผู้ปฏิบัติเพื่อความพันทุกซ์โดยชอบธรรม

จุดด้อยเยี่ยมป่าช้า การเยี่ยมป่าช้าไปเยี่ยมทำไม ความจริงคนเราต้องเห็นสิ่งที่ เป็นสักขีพยานมันถึงจะรู้เนื้อรู้ตัว ถึงจะได้สติ การเยี่ยมป่าช้าก็ไปเห็นความตายของคน ป่าช้าแต่ก่อนไม่เหมือนทุกวันนี้ มีป่าช้าฝังบิณฑังเคลื่อนกันอยู่ในที่นั้น ๆ ทั้งตายเก่าตาย ใหม่ทั้งเคลื่อนกันอยู่เหมือนท่อนไม้ เมื่อไปดูแล้วก็เห็นประจักษ์ชัดเจนเป็นสักขีพยาน

ท่านสอนไว้ใน การไปดูป่าช้าเยี่ยมป่าช้า ให้ไปทางเหนือลม ไม่ให้ไปทางใต้ลม ถ้าซากอสุภที่ตายใหม่ก็อย่าด่วนเข้าไป ให้ไปดูซากอสุภที่ตายเก่าก่อน พิจารณา กรรมฐานเรื่อย ๆ และค่อยขยับเข้าไป ๆ จนรู้ว่าใจเรามีสติปัญญาสามารถพอจะ พิจารณาซากอสุภที่ตายใหม่ได้ ค่อยขยับเข้าไปพิจารณาอสุภที่ตายใหม่ เพราะที่ตาย ใหม่มันยังมีรูปร่างลักษณะปกติ ถ้ารูปร่างที่ตายใหม่สวยงาม ความสวยงามอาจทำให้ ราคากำเริบได้ และอาจเป็นกรรมฐานแหวกแนวไปได้ จึงต้องระวัง

ท่านสอนให้เป็นระยะ ๆ การเยี่ยมป่าช้าก็ให้ไปตามระยะหรือขั้นตอน และพิจารณาตามระยะที่เหมาะสมกับภูมิของตน ไม่ใช่ผลุนผลันก็จะเข้าไปเยี่ยม ทำอย่างนั้นไม่เหมาะ ท่านสอนไว้หมด ซากอสุภอันใดที่ยังไม่ขาดไม่วันไม่มีอะไรก่อกิน เนื้อยังไม่เน่าไม่พองยังใหม่ ๆ เยี่ยม ๆ อยู่อย่าเพิ่งเข้าไป เฉพาะอย่างยิ่งภาพที่เป็นเพศตรงกันข้ามให้ระวัง...ท่านว่า จนกระทั่งจิตใจมีความสามารถพอจะพิจารณาได้แล้วก็พิจารณาได้หมด

เมื่อพิจารณาความตายข้างนอกเป็นสักขีพยานแล้ว มันก็ย้อนเข้ามาพิจารณาความตายภายในกายของตน จนได้หลักได้เกณฑ์ขึ้นภายในจิตแล้ว ป่าช้าภายนอกก็ค่อย ๆ หมดความจำเป็นไป เพราะได้หลักขึ้นภายในตัวเราแล้ว ไม่ต้องไปอาศัยภายนอก พิจารณาร่างกายของเราให้เป็นป่าช้าเหมือนป่าช้าภายนอก ทั้งความเป็นอยู่และความตายไป เทียบกันได้ทุกสัดส่วนกับภายนอกแล้ว ใจก็ค่อยหมดปัญหาไปเอง

เนสัชชี การไม่นอนเป็นคืน ๆ ไป ก็เพื่อการฝึกการทรมานตนประกอบความพากเพียรให้มากนั่นเอง แต่ไม่ได้หมายถึงไม่นอนตลอดไป เราจะอธิษฐานเช่นไม่นอนคืนนี้ก็เป็นเนสัชชี รุดงค์ข้อนี้เป็นกาลเป็นเวลา เป็นคราว ๆ ไป หรือจะไม่นอนสองคืนสามคืนก็แล้วแต่ตั้งสัจอธิษฐานในรุดงค์ข้อนี้

เสนาสนะที่ท่านจัดให้อย่างไรก็อยู่ตามที่ท่านจัดให้ นี่เป็นรุดงค์ข้อหนึ่ง มีแต่เรื่องปราบกิเลสความลุ่มตัวของพระทั้งนั้น

ผู้ที่มีรุดงค์วัตรดี ผู้ที่หนักแน่นในรุดงค์วัตร ก็คือผู้หนักแน่นในข้อปฏิบัติ คือผู้ตั้งใจเพื่ออรรถเพื่อธรรม เพื่อปราบปรามกิเลสอย่างแท้จริง ไม่ใช่ผู้บวชเข้ามาอยู่เฉย ๆ ลุ่มเนื้อลุ่มตัว ในรุดงค์ ๑๓ นี้เป็นเครื่องมือสำหรับปราบปรามกิเลสของผู้ปฏิบัติตามทั้งนั้น ไม่มีอะไรเป็นข้อต้องติได้เลย นอกจากจำพวกเทวทัตเท่านั้นจะตำหนิได้ลงคอ

คนไม่มีรุดงค์วัตรนั้นแลคือคนวัตรร้าง คนลุ่มเนื้อลุ่มตัว ลักแต่ว่าเพศของพระเฉย ๆ เอาผ้าเหลืองมาห่อตัวแล้วก็ว่าตัวเป็นพระแล้วเยอหยิ่ง ยิ่งตั้งยศถาบรรดาศักดิ์ให้เป็นปลัด ให้เป็นสมุห์ ให้เป็นพระครู ให้เป็นเจ้าฟ้าเจ้าคุณ จนกระทั่งให้เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว....เอาเถอะ ถ้าใจกำลังเห่อ ๆ ในเรื่องเหล่านั้นอยู่แล้ว มันต้องตื่นเงาตื่นบ้ำขึ้นมาเลย โดยไม่ต้องมีปี่มีขลุ่ยมีเครื่องดนตรีแตรวงมาส่งเสริมแหละ ใจมันหากส่งเสริมมันเอง ด้วยอำนาจดินเหนียวติดหัวเข้าใจว่าตนมีหงอนไปทีเดียวแหละ ขึ้นชื่อว่ากิเลสนี้มันยอมอ่อนข้อต่อใครเมื่อไร

เรื่องของพระเลยลุ่มไปหมด กลายเป็นโลกไปเลย เลยโลกไปอีก ที่ท่านตั้งก็เพื่อให้การส่งเสริมในการประพฤติปฏิบัติ แต่แทนที่จะเป็นอย่างนั้นจิตใจเลยกลับหยิ่งกลายเป็นการทำลายตัวเอง ฆ่าตัวเองไปด้วยความสำคัญต่าง ๆ ขึ้นมา ท่านตั้งชื่อตั้ง

นามให้ว่าเป็นนั่นเป็นนี่ เราก็กำคัญว่าเป็นหงอนไปเสีย ความจริงมันดินเหนียวติดหัวต่างหาก ไม่ใช่หงอนโดยหลักธรรมชาติ อยากให้เป็นหลักธรรมชาติจริง ๆ ก็ปฏิบัติตัวให้ดีซี อะไรจะเล็ดยิ่งกว่าพระในหลักธรรมชาติล่ะ คำว่าพระก็แปลว่าประเสริฐแล้วนั้น จะหลงไปกับดินเหนียวไปกับตุ๊กตาอะไรอีก

พระไม่ใช่ประเสริฐแต่ชื่อ ต้องประเสริฐด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย มีอุดมคติ เป็นต้น มีความหนักแน่นในอุดมคติ จะค่อยเป็นผู้ประเสริฐขึ้นมา โดยหลักการปฏิบัติของตน สุดท้ายก็โดยหลักธรรมชาติ ประเสริฐโดยหลักธรรมชาติของใจที่บริสุทธิ์หมดจดแล้ว ไม่ได้ประเสริฐด้วยชื่อด้วยนามอะไร ตั้งวันไหนก็ได้ โน่นตั้งขึ้นฟากฟ้าก็ได้เป็นไรไป การตั้งชื่อก็ยกยกกันไปอย่างนั้นแหละ นี่แหละโลกธรรมเสกสรรปั้นยกกันไป ผู้เสกสรรปั้นยกขึ้นท่านก็มีเจตนาดี เราก็ให้สนองเจตนาของท่าน ด้วยการตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมหลักวินัย หน้าที่ของพระให้สมบูรณ์แบบมันก็สมกับท่านตั้งชื่อตั้งนามเพื่อส่งเสริมพระให้ดี

อย่าเอาการตั้งชื่อตั้งนาม เอาชื่อเหล่านั้นมาทำลายตัวเอง ด้วยความเย่อหยิ่งจองหองต่าง ๆ ก็แล้วกัน ฉะนั้นความสมบูรณ์ที่สุดตามหลักธรรมชาติโดยไม่ต้องเสกสรร ก็คือการปฏิบัติตัวให้ดี ศีลรักษาให้ดี อย่าฝ่าฝืนล่วงเกิน การภาวนาก็ทำจิตให้มีความสงบร่มเย็นด้วยจิตตภาวนา จะกำหนดธรรมบทใดก็ให้มีความจริงจังต่อธรรมบทนั้นด้วยความมีสติ เวลาพิจารณาก็พิจารณาลงไปให้เกิดความเฉลียวฉลาด แยกธาตุแยกชั้นธำมਣะออกให้เห็นตามความจริงของมัน ดังที่เคยอธิบายให้ฟังหลายครั้งหลายหนแล้ว

ธาตุคืออะไร ธาตุก็คือธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเป็นธาตุเดิม เป็นสิ่งดั้งเดิมมีอยู่ดั้งเดิม มาผสมกันเข้า มีจิตเป็นตัวการเข้ามายึดเป็นเจ้าของ ก็เลยเรียกว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลไป ทั้ง ๆ ที่ส่วนนั้น ๆ เป็นธาตุอยู่ตามหลักธรรมชาติของเขา ใครจะเสกสรรปั้นยกว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคลเป็นอะไร ก็หาได้เป็นไปตามไม่ คงเป็นธาตุนั้น ๆ อยู่ตามเดิมของเขา เราก้ให้ทราบด้วยปัญญาของเราโดยทางพิจารณา

อายตนะความสัมผัส อายตนะภายในภายนอก ภายในคือตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ภายนอกคือรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ที่เข้ามาสัมผัสสัมพันธ์กับอายตนะภายใน เกิดความรู้สึกขึ้นมา แล้วเกิดความสำคัญไปต่าง ๆ นานา ส่วนมากไปในทางที่ผิดให้แยกแยะดูให้ดี นี่ท่านเรียกว่าวิปัสสนา วิปัสสนาแปลว่าความเห็นแจ้ง รู้แจ้งเห็นจริงไม่รู้แบบปลอม ๆ หลอก ๆ หลอน ๆ

จงทำหน้าที่ของตัวให้ถูกต้องและสมบูรณ์ จิตใจหวังพึ่งเราอยู่เสมอ เพราะจิตใจไม่สามารถอยู่โดยอิสระลำพังตัวเองได้ ถูกกดขี่บังคับจากความโลภ ความโกรธ ความ

หลง ราคะตัณหาประเภทต่าง ๆ อยู่เรื่อยมา ใจจึงเรียกร้องหาความช่วยเหลือจากเราอยู่ตลอดเวลา เราจะเอาอะไรเข้าช่วยเหลือจิตใจที่ถูกกดขี่บังคับอยู่ตลอดเวลา นั้นให้พ้นจากภัยได้ ถ้าไม่เอาข้อวัตรปฏิบัติคือ สมาธิ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร เข้าเป็นเครื่องบุกเบิกเพิกถอน ช่วยจิตใจให้พ้นภัยจากเครื่องบีบบังคับ

เวลานี้เรามาเปลี่ยนภัยที่มีอยู่ภายในใจ เราต้องพยายามทำทุกวิถีทางที่จะปลดปล่อยให้ได้ หลักใหญ่ของการปฏิบัติก็คือ จงมีความหนักแน่นแก่นักรบ หวังจบชีวิตในสงครามล้างโลกออกจากใจ ถ้าไม่ชนะก็ต้องตายถวายชีวิตเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ไปเลย อย่าถอยหลังด้วยความพ่ายแพ้จะเสียหน้าและถูกกิเลสเหยียบย่ำไปนาน ทนความต่ำต้อยน้อยหน้า อับอายกิเลสวัฏฏ์ไม่ไหว ไปโลกไหนจะมีแต่กิเลสตามชี้หน้าว่า มาเกิดแบกกองทุกข์หาสมบัติอะไรไอ้คนไม่เป็นท่า รบกันที่ไรแพ้เราหลุดลุ่ยทุกที ไม่เคยมีคำว่า "ชนะ" บ้างเลย นั่นฟังซิ พวกเราชวานักรบเพื่ออยู่จบพรหมจรรย์ คำชี้หน้าตำหนิของกิเลสนะมันเจ็บแสบไหม เราเองเจ็บแสบลงถึงชั่วหัวใจแม้ตายก็ไม่มีความล้ม พวกเรามีความรู้สึกอย่างไรบ้าง พอมีกะใจฮึดสู้กับมันด้วยการถวายหัวบ้างไหม

พระพุทธเจ้าของเราเป็นชาติแห่งนักรบเต็มพระองค์ ทุกพระอาการที่เคลื่อนไหวล้วนเป็นความห้าวหาญชาญชัย ในการต่อสู้กับกิเลสไม่ถอยจนกิเลสบรรลีย์ กลายเป็นศาสดาขึ้นมาให้โลกได้กราบไหว้บูชามาจนบัดนี้ ร่องรอยที่ทรงดำเนินมายังสด ๆ ร้อน ๆ ด้วยสวากขาตธรรมทุกบททุกบาท ไม่เคลื่อนไหวคลาดเคลื่อนลอย จงยึดท่านเป็นหลักใจหลักปฏิบัติตลอดไปทุกลมหายใจขาดดิน อย่าปล่อยวาง

แดนชัยชนะเมื่อมวลกิเลสหายตั้งลงไปแล้ว ไม่ต้องถามหาตัวเอง ด้วยสันติภูมิธรรมของผู้ปฏิบัติทุก ๆ รายไป พระองค์มิได้ผูกขาดแต่ผู้เดียว ทรงมอบไว้กับนักปฏิบัติทุกท่านได้ครองทั่วหน้ากัน อย่างสง่างามในท่ามกลางแห่งโลก อนิจจัง ทุกข์ อนตตา เมื่อขั้นห่มความสืบทอดแล้ว ก็ครองอนุภาติเสสนิพพานโดยสมบูรณ์หายห่วง

ธรรมคือธรรมชาติที่เกษมสมบูรณ์ ฝ่ายเหตุเป็นธรรมเหมาะสมกับการแก้การถอดถอนกิเลสทุกประเภท ไม่มีกิเลสตัวใดเหนือธรรมนี้ไปได้เลย พระองค์ตรัสไว้ชอบทุกสิ่งทุกอย่างทุกแง่ทุกมุมแล้วในการแก้กิเลสทุกประเภท ไม่มีอะไรเหนือธรรมนี้ เฉพาะอย่างยิ่งมัชฌิมาธรรม มีศีล สมาธิ ปัญญาเป็นต้น ที่ยื่นย่อเข้ามาแล้ว นี่คือธรรมฝ่ายเหตุ อุบายวิธีการที่จะฝึกฝนอบรมอย่างไร พระองค์ทรงสอนไว้อย่างพร้อมมูล ส่วนธรรมฝ่ายผลก็เป็นไปตามลำดับขั้น จิตมีความมั่นคงไม่ส่ายเอนเอียงไปตามอารมณ์ จิตมีความสงบร่มเย็น มีความสม่ำเสมอคือจิตเป็นสมาธิ จิตมีความแกล้วกล้าสามารถ มีความฉลาดรู้รอบตัวในสิ่งที่มาสัมผัสเกี่ยวข้องทั้งภายนอกภายใน นี่คือจิตเป็นปัญญา และมีความเฉลียวฉลาดมากขึ้น ละเอียดยิ่งกว่านั้นจนฉลาดรอบตัวแล้ว ก็ถึงความหลุด

พัน เป็นธรรมทั้งดวง คือ จิตเป็นธรรม ธรรมเป็นจิต เป็นเอ็กภาพ ไม่มีคู่แข่งแย้งซึ่งตั้งแต่ก่อน

สำหรับในความรู้สึกรู้สึกของผมนั้น จะผิดหรือถูกก็กรุณาพิจารณาเอาเอง แต่เป็นความแน่ใจว่าศาสนธรรมที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ท่านพูดไว้ส่วนมากเป็นฝ่ายเหตุ แสดงให้ฟังเรื่องเหตุคือการดำเนินเพื่อแก้หรือถอดถอนกิเลส หรือเพื่อบำเพ็ญความดีทั้งหลาย ผลคือความสุข นี่เป็นแต่แนวทางเป็นเครื่องชี้ทางเท่านั้น

ส่วนธรรมอันแท้จริงที่จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัตินั้น จะให้ชื่อไม่ให้ชื่อก็ตาม นั้นเป็นธรรมในหลักธรรมชาติ ธรรมนั้นเราไม่สามารถอาจเอื้อมเข้าถึงได้อย่างง่าย ๆ ธรรมนี้แลที่ว่ามียุ่กับโลกตลอดกาล ส่วนธรรมที่เป็นพระโอวาท มีการเสื่อมสูญอันตรธานไปในบางกาลบางสมัย ดังพระพุทธเจ้าทั้งหลายมาตรัสรู้สืบทอดกันมาโดยลำดับ นี้ก็แสดงความไม่แน่นอนของศาสนธรรมให้เห็นชัดอยู่แล้ว จึงไม่เหมือนธรรมในหลักธรรมชาติที่มีอยู่เป็นอยู่ตั้งเดิม ไม่มี อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เข้าไปยุ่งเกี่ยวให้ธรรมนั้นมีขึ้นและให้ธรรมนั้นสิ้นไป

อุบายที่พระพุทธเจ้ามาประทานแก่โลกแต่ละพระองค์ ๆ นั้น ท่านเรียกว่าศาสนธรรม อันนี้ไม่ใช่ธรรมแท้ เป็นอุบายเป็นแขนงต่าง ๆ เป็นกิริยาอาการของธรรมแท้ที่แสดงออกของวิธีการที่จะละหรือที่จะบำเพ็ญ คือสอนให้ละสอนให้บำเพ็ญด้วยวิธีการต่าง ๆ และผลจะเป็นอย่างนั้น ๆ

ส่วนธรรมที่เป็นฝ่ายผลจริง ๆ ในหลักธรรมชาติ เป็นสิ่งจะรู้ขึ้นภายในใจของผู้ปฏิบัติโดยเฉพาะ ธรรมนั้นพูดไม่ค่อยถูกต้องตามเป็นจริงนัก พอเสีย ๆ เคียง ๆ ไปเท่านั้น ยิ่งเป็นวิมุติหลุดพ้นด้วยแล้วพูดไม่ถูกเลย เพราะพ้นจากสมมุติความคาดหมายไปหมดแล้ว พูดไม่ถูก แม้จะรู้้อย่างเต็มใจก็พูดไม่ได้พูดไม่ถูก เหมือนพูดเรื่องความเอร็ดอร่อย ความอึดจากการรับประทานนั้นแล แม้จะอยู่ในวงสมมุติพอจะพูดถูกตามความจริงได้ และต่างคนต่างลิ้มรส ต่างคนต่างอึดมาด้วยกัน แต่ก็พูดกันไม่ถูกกับความจริงนั้นเลย

ธรรมที่พูดไม่ได้นั่นแหละคือธรรมแท้ ไม่มีคำว่าเสื่อมสูญอันตรธาน เป็นแต่โลกไม่สามารถอาจเอื้อมรู้ธรรมนั้น สัมผัสธรรมนั้นได้เท่านั้นเอง ส่วนจะให้ธรรมสูญไปนั้นสูญไม่ได้ เมื่อประพฤติปฏิบัติตามอุบายวิธีที่พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ประทานไว้ ก็จะสามารถสัมผัสรับรู้ธรรมนั้นได้ ใจกับธรรมก็กลายเป็นความรับทราบ กลายเป็นภาชนะเป็นเครื่องรับรองธรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และไม่มีภาชนะใดที่จะเหมาะสมในการรับธรรมทุกชั้นได้ยิ่งกว่าใจ เมื่อเข้าถึงธรรมเต็มซิดเต็มแดนแล้ว ธรรมกับใจก็

เป็นอันเดียวกัน จิตเป็นธรรม ธรรมเป็นจิต เอเกีภาโว มีความเป็นอันเดียวกันนั้น ไม่แยกเป็นสองกับสิ่งอื่นใด

ธรรมที่เป็นเอเกีภาพนี้ ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของแต่ละราย ๆ จะสามารถอาจเอือมรู้เห็นได้ ไม่ขึ้นอยู่กับกาลสถานที่ เวลาเวลาและสิ่งใดบุคคลใดเลย สำคัญอยู่กับการปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมเท่านั้น จะเป็นเครื่องสนับสนุนให้จิตสัมผัสรับรู้ธรรมเป็นขั้น ๆ ไปจนถึงขั้นสูงสุด เราจึงควรตั้งใจและมีความมุ่งมั่นเป็นหลักดำเนิน

อย่าลืมคำว่า พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ดังที่เคยกล่าวมาแล้ว ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ก็ได้เคยอธิบายแล้ว สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ อย่าลืมวิธีดำเนินของท่าน ท่านเป็นผู้ได้รับความสมบุดสมบันแทบล้มแทบตายมาแล้วแทบทั้งนั้น ก่อนที่จะได้เป็น สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ของพวกเรา ไม่ใช่เป็นผู้ล้างมือเปิบ แต่พวกเราทำด้วยความยุ่งยากปากหมองลำบากลำบากแทบเป็นแทบตายถ่ายเดียว.....ไม่ใช่อย่างนั้น ท่านลำบากลำบากเช่นเดียวกับเรา หรือยิ่งกว่าพวกเราเป็นไหน ๆ ก่อนที่จะได้เป็น สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ เพราะพระสาวกทั้งหลายที่เป็น สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ นี้ มีชาติชั้นวรรณะต่างกัน บางองค์ก็มาจากสกุลพระราชามหากษัตริย์ เจ้าขุนมูลนาย ซึ่งมีความเป็นอยู่ละเอียดสุขุม มียศเป็นกษัตริย์ ราชอำมาตย์ และเป็นเศรษฐีภุมพินี ลงมาจนถึงพอนาตาสีตาสาคนธรรมดาเรา

เมื่อคนมีชาติชั้นวรรณะต่างกัน และเคยได้รับความสะดวกสบายทางบ้านเมืองเหย้าเรือนมาแล้ว เวลาออกมาปฏิบัติ ต้องฝึกหัดตัดกายวาจาใจให้เป็นแบบเดียวกันที่เรียกว่า "แบบศากยบุตร" ทำไมท่านจะไม่ขัดข้อง ทำไมท่านจะไม่ลำบาก การชบการฉัน การรับประทานอยู่ในบ้านเป็นอย่างหนึ่ง เวลาออกมาเป็นพระแล้วอาศัยขอทานเขากิน แทนที่จะได้ฉันสิ่งนี้ก็ได้อันสิ่งนั้น แทนที่จะได้ฉันร้อนกลับได้ฉันเย็น แทนที่จะได้ฉันมากกลับได้ฉันน้อย ไม่สมใจที่ต้องการ เหล่านี้จะไม่เป็นความลำบากได้อย่างไร. ต้องลำบาก ฉันแล้วสิ่งสำคัญก็คือการฝึกฝนทรมานจิตใจปราบกิเลส กิเลสเป็นข้าศึกเป็นคู่ต่อสู้ธรรมภายในใจอย่างยิ่งเรื่อยมา ไม่มีข้าศึกใดที่จะมีกำลังวังชาและมีความเฉลียวฉลาดแยบยลยิ่งกว่ากิเลส ที่เคยครองอำนาจบนหัวใจสัตว์โลกมานาน

เพราะฉะนั้น จึงต้องผลิตสติปัญญา ศรัทธา ความเพียร ขึ้นให้พอกับการปราบปรามกิเลส ไม่เช่นนั้นก็จะบกพร่องในการรบ ความบกพร่องในการรบไม่ใช่ของดี ต้องทำให้บกพร่องในผลที่จะพึงได้รับด้วย การผลิตสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ขึ้นให้เหมาะสมกับการปราบกิเลสทุกประเภทโดยลำดับ ๆ จึงเป็นทางแห่งชัยชนะของผู้บำเพ็ญจะพึงได้รับอย่างสมบูรณ์ เป็นอิสริเสรีในวันหนึ่งแน่นอน

บรรดาสาวกทั้งหลายท่านก็ปฏิบัติมาอย่างนี้แทบทั้งนั้น จนกระทั่งถึงความหลุดพ้น ท่านหลุดพ้นจากทุกข์ไปได้เพราะความตะเกียกตะกาย แล้วก็กลายมาเป็น สรณ

คจฺฉามิ ของพวกเรา จึงอย่าลืม สรรณะ สงฺฆํ สรรณํ คจฺฉามิ ไม่ใช่ผู้ล้างมือเปิบ แต่เป็นผู้ตะเกียกตะกายมาแทบล้มแทบตายเช่นเดียวกับเรา ๆ ท่าน ๆ นี้แล ให้คิดและยึดท่านเป็นตัวอย่าง อย่าเอาเรื่องชี้หุมูราชี้หมาแหงกลางบ้านกลางเมือง ซึ่งไม่มีคุณค่าไม่มีราคาหาหลักเกณฑ์ไม่ได้มาเป็นหลักใจ จะกลายเป็นคนเหลวไหลเหลวแหลกแหวกแนวหาความดี หาความพ้นทุกข์ หาความสุขความเจริญ หาหลักหาเกณฑ์ไม่เจอตลอดวันตาย เมื่อเป็นเช่นนั้นความเอิบอímในงานและผลของงานก็ไม่มีภายในใจ ฉะนั้นจงพากันตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ

พระธรรมของพระพุทธเจ้านั้นใหม่เอี่ยมอยู่เสมอ อย่าลืมนิวใหม่เอี่ยมเสมอ มัชฌิมาปฏิปทา คือธรรมใหม่เอี่ยม ไม่อับเฉา ไม่เก่าแก่คร่ำคร่าชราเหมือนวัตถุต่าง ๆ ที่เราใช้มานาน มัชฌิมาคือท่ามกลาง ธรรมเป็นที่เหมาะสมแก่การแก้กิเลสทุกประเภท อยู่ตลอดเวลา สุตท้ายก็เป็นมัชฌิมาในหลักธรรมชาติ เพราะการแก้กิเลสหลุดพ้นไปแล้วภายในจิต กลายเป็นจิตมัชฌิมาคือเสมอตัวภายในใจตลอดไป

อย่าเอาใครมาเป็นแบบเป็นฉบับ ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนมากจิตมักจะทำสิ่งที่ต่ำมาเป็นแบบฉบับ นั้นละจึงต้องพูดว่า อย่าเอาใครมาเป็นแบบฉบับนอกจากพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ครูบาอาจารย์ที่ท่านพาดำเนินมาด้วยความดีความชอบ ด้วยความเหมาะสม อันเป็นคติตัวอย่างดีอยู่แล้วสำหรับเราผู้มุ่งหน้าไปศึกษากับท่าน ท่านก็เอามาจากวิธีการของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เหมือนกัน

หากเกิดความท้อถอยอ่อนแอขึ้นมา ให้รำพึงถึงปาฐาความเกิดตายที่จะเผาเราอยู่ตลอดเวลา ว่านี่เป็นของดีแล้วหรือ การตะเกียกตะกายเพื่อความเพียรนั้น แม้จะมี ความทุกข์ยากก็เป็นการตัดทอนภพชาติให้น้อยลง มากกว่านั้นก็ตัดภพชาติอันเป็นกองทุกข์ที่ใหญ่หลวงออกได้จากจิตใจ ผ่านพ้นไปได้โดยอิสระ ไม่มีกิเลสประเภทต่าง ๆ แม้ละเอียดสุดเข้าย่ำบังคับจิตใจนั้น ชื่อว่าเป็นผู้มีอิสระเหนือโลกสงสารอันเป็นสมมุติ โดยประการทั้งปวง ด้วยอำนาจแห่งความพากเพียร ด้วยอำนาจแห่งความตะเกียกตะกาย เพราะฉะนั้น จงถือความพากเพียร ความตะเกียกตะกาย ความอุตสาห์พยายาม นี่เป็นหลักชัยหรือหลักดำเนิน เราจะถึงความพ้นทุกข์ในวันใดวันหนึ่งแน่นอน ใครไม่มีอำนาจมาบังคับหรือให้คะแนนเรา เราเป็นผู้ให้คะแนนเราเอง

เอาละอธิบายเพียงเท่านี้